

ного і державного діяча. Занадто небезпечним для країни виявилось і те, що комбінована комуно-кримінальна «еліта» складалася не із представників промислового та аграрного виробництва, а із казнокрадів: міністрів, депутатів, суддів, прокурорів, міліціонерів, працівників служби безпеки, генералів, крадіїв у законі, яким узагалі не потрібна економіка. Вона збагачується не виробництвом необхідних суспільству благ, а розкраданням бюджетних коштів та корупцією. Ця група монополює володіє засобами формування громадської думки, придушення проявів незадоволення, безперешкодно вивозить в офшори мільярди доларів і має можливість миттєво зникнути за межі пограбованої України. За такої – паразитуючої й гальмуючої – «еліти» Україна не рушить з місця у своєму розвитку.

Однак самочинний опір громадянського суспільства російській агресії, організований патріотично налаштованими, ініціативними й безкорисними добровольцями в умовах розгубленості урядових кіл і непоодиноких випадків зради високих посадовців, наочно демонструє конкретні ознаки сходження в Україні справжньої еліти, здатної вирішити першорядні стратегічні завдання: перетворити Україну на економічного «тигра», визначити загальнодержавну ідеологію, об'єднати народ, забезпечити безумовне панування закону, піднести рівень добробуту населення на передовий міжнародний рівень, увійти до числа європейських народів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія політичної думки : підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [І. В. Алексєєнко, Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна та ін.]. – Львів : Новий Світ-2000, 2016. – 1000 с.
2. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2015. – 816 с.
3. Політологія : навч. енцикл. слов.-довід. для студ. ВНЗ I–IV рівнів акредитації / за наук. ред. Н. М. Хоми ; [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. – Львів : Новий Світ-2000, 2014. – 779 с.

О. М. Кіндратець, доктор політичних наук, професор,
Запорізький національний університет

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ

В умовах «гібридної» війни, політичних конфліктів, що відбуваються на різних рівнях і набувають різної гостроти, інтенсивності, необхідно на прак-

тиці застосовувати теорію розв'язання, регулювання конфліктів. Нині в Україні конфліктологія викладається у вузах, створені посередницькі фірми, які допомагають розв'язувати конфлікти в різних організаціях, існують дослідницькі інститути, які здійснюють аналіз причин, наслідків, особливостей конфліктів у суспільстві. Однак ситуація, яка нині склалася, свідчить, що практика розв'язання політичних конфліктів далека від теорії. Конфлікт, спровокований діями влади в 2013 р. (відмова уряду України від підписання Угоди про асоціацію з ЄС за тиждень до запланованого підписання), на жаль, не привів одразу ж ні до звернення політиків до спеціалістів з розв'язання конфліктів, ні до об'єднання зусиль українських конфліктологів, політтехнологів, політичних психологів, політологів задля попередження небезпечного розвитку подій. Цьому може бути декілька пояснень. По-перше, невисока довіра до представників «суспільних» наук зберігається ще з часів Радянського Союзу. Існування тоді подвійної «правди» – «трибунної» і «кухонної» – не могло не позначитися на ставленні до науковців, які стверджували те, що заперечувало саме життя. Та й сьогодні в державі багато політичних аналітиків, консультантів, які обслуговують часто ті групи, які по суті реалізують свої інтереси за рахунок більшості суспільства. Негативне ставлення до цих спеціалістів сформувалося через відсутність належної громадянської позиції у частини з них. Ця ситуація описана й у підручниках з політичного менеджменту. По-друге, українські політологи, конфліктологи не мають досвіду попередження, управління політичними конфліктами такого масштабу. Хоча в теорії описані різні форми політичного конфлікту, у тому числі повстання, революції, бунти, терористичні акти, але в українців донедавна існувала психологічна неготовність до насильства [1]. Науковці як люди, що сформувалися в певному культурному середовищі, очевидно, теж не могли повірити в те, що криваві зіткнення можливі в нашій державі. В Україні навіть розпад Радянського Союзу й утворення незалежної держави, перехід від соціалізму до капіталізму, що супроводжувався руйнуванням старої і формуванням нової стратифікаційної структури суспільства, поглибленням соціальної нерівності, зміною ціннісної системи (а це дуже конфліктогенні процеси), відбулися мирно. Жорстоке побиття студентів у кінці листопада 2013 р. у Києві, нічим не виправдане і не зрозуміле, стало поштовхом до змін і у свідомості, і у поведінці людей. «Оксамитовий» період трансформації українського суспільства завершився. Насильство в конфлікті в більшості випадків породжує насильство. Хоча і після цих подій ще якийсь час навіть ті, хто мали застосовувати силу для захисту держави від агресора, були до цього не готові (військові частини, розміщені в Криму, на які напали російські військовослужбовці та цивільні, які їх підтримували, не використовували зброю навіть у тих випадках, коли це було передбачено статутом). По-третє, політична еліта України

була не здатна в момент виникнення конфлікту послабити його гостроту через свою роз'єднаність.

Відомо, що попередити конфлікт простіше, ніж його вирішувати, особливо коли в нього втягнуто багато людей. Це пояснюється тим, що крім узгодження суперечливих інтересів, цінностей, поглядів тощо, які призвели до конфлікту, потрібно ще вплинути на емоції, почуття таким чином, щоб вони не стояли на перешкоді погодження позицій та примирення сторін. Часом конфліктуєчі відкидають усі пропонувані способи примирення, оскільки вже сформувався образ ворога. Ворог – це той, кого ненавидять і бажають йому найгіршого. Емоційну сторону конфлікту не варто недооцінювати.

Особливості протікання політичних конфліктів в Україні значною мірою обумовлені рівнем політичної культури. Громадяни, що живуть у розвинутих демократичних суспільствах, мають навик відстоювання своїх інтересів. Це повністю не виключає виникнення гострих соціальних, політичних конфліктів, однак імовірність того, що представники груп інтересів зможуть вплинути на владу таким чином, що сутичок можна буде уникнути, значно більша, ніж в тих країнах, де відсутній зворотний зв'язок між владою і громадянами, немає навиків ведення переговорів задля вирішення суперечливих питань, широко не використовуються лобістські практики.

Часто саме відсутність належної політичної культури робить багатьох об'єктом маніпуляцій. Не розуміючи того, що насправді відбувається, кому це вигідно, які політичні сили стоять за провокаціями, люди втягуються в конфлікт і стають його жертвами. Серед учасників конфлікту прийнято виділяти: безпосередніх учасників конфлікту (їх часто називають суб'єктами конфлікту), організаторів, підбурювачів конфлікту, співчуваючих і засуджуючих конфліктуючу сторону (одну або всі), випадково втягнутих у конфлікт усупереч своїй волі (це ті, які опинилися в зоні конфлікту, були затягнуті у «воронку» конфлікту), посередників.

Серед тих людей, які сьогодні проживають на непідконтрольній Україні території, є всі перераховані типи учасників конфлікту. Мало хто з мирних жителів бажав чи бажає війни. Більшість із них є заручниками ситуації. У подібних конфліктах найбільше страждають саме мирні люди [3]. Однак варто враховувати цілеспрямований вплив на свідомість, настрої тих, хто хоче мати їх союзником. Дослідники конфлікту приділяють велику увагу його емоційній складовій. Негативні емоції дуже стійкі, а крім того, вони здатні посилюватися. Спершу людина в конфлікті може відчувати роздратування, злість, а потім ненависть.

Ускладнюють вирішення конфліктів і механізми психологічного захисту. Людина не може тривалий час жити в стані страху чи тривоги. Уберігають її від неврозів, психічних розладів численні механізми захисту, які досліджені

та описані відомими вченими-психоаналітиками. Одним із таких механізмів є, наприклад, механізм когнітивного перетворення конфлікту. Він дозволяє зберегти самоповагу, виправдати порушення моральних принципів. Справжні мотиви поведінки, почуття, думки приховуються людиною навіть від самої себе. Психоаналітики вказують на те, що раціоналізація зазвичай включає в себе цілий набір пояснень певних дій. Сьогодні багато залучених до конфлікту несвідомо використовують і такий захисний механізм, як проєкція – невизнання власної провини чи негативної риси (агресивність, жадність тощо), «проєктування» її на інших людей. Працюючи з конфліктом, намагаючись його розв'язати, треба враховувати те, що захисні механізми часто викривляють реальність.

Оскільки конфлікти в Україні гострі, інтенсивні, багатополюсні, багатоскладові, то розв'язання їх вимагає спільних зусиль політиків, спеціалістів, які займаються дослідженням конфліктів, а також громадськості, яка може налагодити діалог між учасниками конфлікту, які сьогодні не комунікують між собою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конфліктологія : навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік та ін. – Х. : Право, 2012. – 128 с.
2. Політологія : навч. енцикл. слов.-довід. для студ. ВНЗ I–IV рівнів акредитації / за наук. ред. Н. М. Хоми ; [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. – Львів : Новий Світ-2000, 2014. – 779 с.
3. Требін М. П. Війни в історії людства та їхні наслідки: уроки для України / М. П. Требін // Вісн. Львів. ун-ту. Серія філос.-політол. студії. – 2015. – Вип. 6. – С. 89–98.

Г. П. Клімова, доктор філософських наук, професор,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В умовах системної кризи національної економіки проблема економічної безпеки України набуває особливого значення і гостроти. Економічна безпека є найважливішим складовим елементом структури національної безпеки держави. Вона складає базис для формування і функціонування всіх інших її структурних елементів: військової, політичної, соціальної, геополітичної тощо.